

فهرست

پیش‌سخن	۹
فصل اول : ناتوانایی‌ها و مشکلات یادگیری کودکان	۱۱
چگونگی تشخیص ناتوانایی‌های یادگیری در کودکان	۱۳
کمک‌ها و حمایت‌های والدین	۱۴
توجه به نشانه‌ها و علائم ناتوانی در کودک	۱۴
تمرکز بر نقاط قوت کودک	۱۵
تقویت حس کنجکاوی کودک	۱۵
داشتن انتظاراتی در حد توان کودک	۱۶
تقویت روحیه استقلال‌طلبی کودک	۱۷
فراهم کردن شرایط و امکاناتی خاص برای آموزش کودک	۱۷
فصل دوم : ناتوانایی‌ها و مشکلات حرکتی و ادراکی	۱۹
تمرین‌های تقویت مهارت‌های حرکتی، ادراکی	۲۲
تمرین‌های مربوط به تقویت مهارت‌های حرکتی بزرگ	۲۲
تمرین‌های مربوط به تقویت مهارت‌های حرکتی ظریف	۲۵
تمرین‌های مربوط به رشد تن آگاهی	۲۶
فصل سوم : ناتوانایی‌ها و مشکلات گفتاری	۲۹
مراحل رشد کلامی کودکان	۳۰
علائم و نشانه‌های ناتوانایی‌ها و مشکلات گفتاری کودکان	۳۳

۶ □ مشکلات و ناتوانی‌های یادگیری کودکان

۳۵	عوامل موثر در بروز ناتوانی‌ها و مشکلات گفتاری کودکان
۳۶	انواع ناتوانی‌ها و مشکلات گفتاری کودکان
۳۷	روش‌های تقویت مهارت‌های کلامی
۳۷	گوش دادن
۳۹	سخن گفتن
۴۲	خواندن
۵۰	نوشتن
۷۳	فصل چهارم: ناتوانی در حساب کردن
۷۴	عوامل موثر در مشکلات مربوط به حساب کردن انواع مشکلات و ناتوانی‌های کودکان در زمینه ریاضیات و
۷۷	حساب کردن
۷۹	درست نویسی
۸۱	روش‌های آموزش مفاهیم اولیه ریاضی
۹۱	روش حل مسئله
۹۲	سنجش و اندازه‌گیری
۹۵	فصل پنجم: ناتوانی در توجه و تمرکز
۹۶	روش‌های تقویت توجه در کودکان
۹۷	روش‌های تقویت تمرکز در کودکان
۱۰۹	فصل ششم: ناتوانی در حافظه
۱۰۹	انواع حافظه
۱۱۱	علت‌های به یاد نیاموردن

فهرست □ ۷

۱۱۲ روش‌های تقویت حافظهٔ کودکان
۱۱۵ بازی‌ها و تمرین‌هایی برای تقویت حافظه
۱۱۹ فصل هفتم: مشکلات هیجانی
۱۲۰ علائم و نشانه‌های مشکلات هیجانی در کودکان
۱۲۱ افسردگی
۱۲۲ اضطراب
۱۲۲ انزواطلبی اجتماعی
۱۲۲ ضعف عزت‌نفس
۱۲۳ پرخاشگری
۱۲۴ بیش‌فعالی
۱۲۴ روش‌های کاهش مشکلات هیجانی کودکان
۱۲۵ کمک‌های والدین
۱۲۷ کمک‌های مربیان و آموزگاران
۱۳۱ فهرست واژه‌ها
۱۳۵ فهرست منابع

فصل اول

ناتوانایی‌ها و مشکلات یادگیری کودکان

ناتوانایی‌ها و مشکلات یادگیری^۱، نارسایی‌ها و اختلالاتی هستند که موجب عدم درک، فهم و تشخیص کودکان می‌شوند، و آنها را هنگام استفاده از زبان شفاهی و کتبی دچار ضعف، درماندگی و ناتوانی می‌کنند. این مشکلات ممکن است خودشان را در زمینه‌های مختلفی مثل، فکر کردن، شنیدن، سخن گفتن، خواندن، نوشتن، حساب کردن، و حرکت کردن نشان دهند. اغلب کودکانی که مبتلا به ناتوانایی‌های یادگیری هستند، با وجود این که از بهره‌هوشی خوب، و حتی بالایی برخوردارند، اما عملکردی ضعیف در انجام تکالیف و فعالیت‌های درسی شان دارند. لازم به یادآوری است، کودکانی که به دلیل بیماری‌های جسمی، مانند نقص بینایی، نقص شنوایی، ضایعه مغزی^۲، عقب‌ماندگی ذهنی^۳، اختلال عاطفی^۴، یا محرومیت‌های اقتصادی، فرهنگی و محیطی ناتوان هستند، یا مشکل دارند، در این گروه قرارگیرند (کمیته مشترک ملی برای ناتوانایی‌های یادگیری^۵، ۱۹۹۰).

-
1. Learning Problems and Disabilities
 2. Brain Injury
 3. Mental Retardation
 4. Emotional Disturbance
 5. National Joint Commission for Learning Disability, 1990

۱۲ □ مشکلات و ناتوانی‌های یادگیری کودکان

در بیشتر موارد، ناتوانی‌ها و نارسایی‌های مربوط به یادگیری در کودکان، در سال‌های نخستین مدرسه رفتن آشکار می‌شوند، زیرا تا قبل از این دوره، مهارت‌ها و عملکردهای آنها مورد ارزیابی و مقایسه با سایر کودکان هم‌سن و سال‌شان قرار نمی‌گیرد تا مشکل و ناتوانی آنها مشخص شود.

علاوه بر این، از آنجایی که اغلب کودکان تا قبل از ۷ سالگی آموزش رسمی و یکسانی برای فراگیری مهارت‌های جسمی و ذهنی‌شان نمی‌بینند، و از آنجایی که برخی از کودکان خردسال دچار مشکل تأخیر در رشد هستند، نمی‌توان تا قبل از این دوره قضاوت دقیق و درستی که دلیل بر ناتوانی‌شان باشد، در مورد آنها داشت. اما بعد از مدتی که از مدرسه رفتن و آموزش دیدن آنها می‌گذرد، می‌توان با مشاهده و سنجش عملکرد تحصیلی آنها و بررسی موقعیت کودک به مشکلات و ناتوانی‌های آنها پی برد.

پژوهش‌های زیادی نشان می‌دهند که اگر والدین و مربیان بتوانند این‌گونه ناتوانی‌ها و مشکلات را در کودکان به موقع تشخیص دهند، نه تنها راحت‌تر می‌توانند آنها را رفع و درمان کنند، بلکه بهتر می‌توانند جلوی اثرگذاری آنها را بر سایر جنبه‌های رشد و یادگیری کودکان بگیرند. علائم و نشانه‌های متداولی که اغلب کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری از خود نشان می‌دهند عبارتند از (هارول^۱، ۲۰۰۸):

- سرعت کم در یادگیری.
- ضعف در حافظه.

- وابستگی شدید به پدر و مادر، یا آموزگار.
- کمبود توجه.
- عدم اعتماد به نفس.
- ناهماهنگی‌های حرکتی.
- مشکلات کلامی.
- ناتوانایی‌های مربوط به خواندن، نوشتن و حساب کردن.
- ضعف مهارت‌های اجتماعی.
- واکنش‌ها نامناسب هیجانی، عاطفی.
- افت تحصیلی^۱.

چگونگی تشخیص ناتوانایی‌های یادگیری در کودکان

اگر والدین احتمال می‌دهند که فرزندشان در یادگیری مشکل دارد، می‌توانند ابتدا او را به مراکز سنجش یادگیری ویژه کودکان ببرند تا کارشناسان آن مرکز، مهارت‌های گوناگون فرزندشان را در زمینه‌های مختلف مورد بررسی و ارزیابی قرار دهند. به‌طور معمول، آزمون‌ها و آزمایش‌هایی که برای ارزشیابی مهارت‌های این کودکان مورد استفاده قرار می‌گیرند، عبارتند از:

۱. آزمون سنجش میزان مهارت‌های حرکتی.
۲. آزمون سنجش میزان مهارت‌های کلامی.
۳. سنجش میزان پیشرفت تحصیلی کودک.
۴. آزمون سنجش میزان هوش و توانایی‌های ذهنی کودک.

۵. آزمون سنجش میزان استعدادهاى کودک.
۶. آزمون سنجش میزان درک و تشخیص کودک.

نتیجه این آزمون‌ها، به همراه شرح حال زندگی کودک این امکان را در اختیار متخصصان و کارشناسان آموزشی قرار می‌دهد که بتوانند نسبت به چگونگی ناتوانی کودک ابراز نظر کنند.

کمک‌ها و حمایت‌های والدین

والدین، مربیان و اعضای خانواده‌ها می‌توانند با استفاده از روش‌ها و راهکارهای زیر، به کودکانی که دچار ناتوانی یا مشکل در یادگیری هستند، کمک کنند (فلچر، لیون و بارنز^۱، ۲۰۰۶):

توجه به نشانه‌ها و علائم ناتوانی در کودک

نشانه‌ها و علائم ناتوانی و ضعف در کودک با نوع مشکل او در یادگیری ارتباطی مستقیم دارد. برای مثال، کودک خردسالی که دچار ضعف شنوایی است، به‌طور حتم در دوران مدرسه با مشکلات متعددی در زمینه توجه کردن، سخن گفتن، واکنش نشان دادن و حل مسئله روبه‌رو خواهد شد، یا کودک خردسالی که دچار مشکل حرکتی است، بدون شک، هنگام لباس پوشیدن، غذا خوردن، نظافت کردن و انجام کارها و فعالیت‌های بدنی دچار مشکل خواهد شد، یا کودک خردسالی که دچار نارسایی در سخن گفتن است، بدون تردید هنگام کتاب خواندن، ارتباط

1. Fletcher, J.M., Lyon, G.R. & Barnes, M.A., 2006

برقرار کردن و حل تعارض‌ها و اختلاف‌هایش با سایرین دچار مشکل خواهد شد. بنابراین، اگر والدین نسبت به نوع ناتوانی فرزندشان در دوران خردسالی‌اش حساس و هوشیار باشند، بهتر می‌توانند به او در سازگاری با محیط و غلبه بر مشکل‌اش کمک کنند.

تمرکز بر نقاط قوت کودک

در اغلب موارد، تعریف کردن از استعدادها و مهارت‌های کودک موجب تقویت و تحکیم آنها، و کم‌اهمیت جلوه دادن ضعف‌ها و کاستی‌های او موجب تضعیف و کاهش آنها می‌شود. با توجه به این نکته، والدین و اعضای خانواده‌ها می‌توانند با بزرگ‌نمایی و مهم جلوه دادن خصلت‌ها، ویژگی‌ها و توانایی‌های برجسته کودک، نه تنها موجب تقویت آنها شوند، بلکه می‌توانند علاقه و انگیزه کودک را برای یادگیری مطالب بیشتر و کسب آرامش و اعتماد به نفس بالاتر، برای مقابله با ناتوانایی‌های‌شان، افزایش دهند.

تقویت حس کنجکاوی کودک

افزایش «لذت یادگیری» در کودکان، موجب بالارفتن توان آنها برای بیشتر دانستن می‌شود. زمانی که کودک تلاش می‌کند راه برود و جست و خیر کند، در حقیقت قصد دارد محیط پیرامونش را بشناسد، زمانی که شروع به سخن گفتن می‌کند، قصد دارد با اطرافیان‌شان ارتباط برقرار کند، و زمانی که اشیاء و وسایل گوناگون را واریسی و دستمالی می‌کند، قصد دارد مهارت‌ها و توانایی‌هایش را بسط و گسترش دهد. در چنین مواقعی پدر و مادر می‌توانند با حمایت‌ها و تشویق‌های به موقع خود حس کنجکاوی او را تقویت کنند.

از آنجایی که کودکان ضعیف و ناتوان، یادگیرنده‌های منفعل و گوشه‌نشینی هستند، والدین و مربیان می‌توانند با هدایت‌های هوشمندانه خود و در اختیار گذاشتن اسباب‌بازی‌ها و وسایل جالب و آموزنده، علاقه و توجه آنها را به واریسی کردن اشیاء، مقایسه کردن آنها با یکدیگر، سخن گفتن، شناختن و تجربه کردن افزایش دهند.

داشتن انتظاراتی در حد توان کودک

یکی از نکته‌های مهمی که والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری باید به آن توجه کنند، داشتن انتظارات و توقعاتی در سطح توان ذهنی و جسمی فرزندان‌شان است. اگر خواسته‌ها و تقاضاهای پدر و مادر فراتر از قدرت درک و موقعیت کودک باشد، موجب ناامیدی و دلسردی او خواهند شد، زیرا کودک آن خواسته‌ها و انتظارات را دست نیافتنی و محال می‌بیند.

در مواردی که کودک نمی‌تواند خواسته والدینش را، که شاید چندان هم دور از توان او نیست، برآورده کند، آنها نباید موقعیت را برای او تبدیل به تجربه شکست کنند و خطای او را شرح و بسط دهند، بلکه باید تلاش کنند توجه خود را بر آن بخشی از کار، که کودک آن را درست انجام داده است، معطوف دارند و به او کمک کنند تا روش صحیح انجام آن کار را یاد بگیرد. اگر تصور می‌کنند کودک با کمی تلاش و دقت می‌تواند موفق شود، فرصت و امکان دیگری به او بدهند، در غیر این صورت، اگر در می‌یابند که خواسته‌شان فراتر از توان کودک است، بهتر است انتظار و توقع خویش را اندکی کمتر کنند، تا کودک بتواند با اتکاء به توانمندی‌هایش به هدف نهایی و خواسته آنها برسد.

تقویت روحیه استقلال طلبی کودک

کودکان به آمیزه‌ای از محدودیت و استقلال نیاز دارند. آنها باید بتوانند خویشتن‌داری را از طریق رعایت محدودیت‌های والدین‌شان، و تصمیم‌گیری را از طریق استقلال طلبی خودشان بیاموزند. هنگامی که کودک قصد دارد کاری را به تنهایی انجام دهد و نهایت تلاش خود را می‌کند تا آن را به بهترین صورت ممکن به پایان ببرد، بهتر است پدر و مادرش او را به دلیل داشتن انگیزه، پشتکار و روحیه استقلال طلبی اش تحسین و حمایت کنند و به او این فرصت را بدهند که به هدف و خواسته‌اش برسد.

فراهم کردن شرایط و امکاناتی خاص برای آموزش کودک

کودکان مبتلا به ناتوانایی‌های یادگیری دارای ضعف‌ها و مشکلاتی گوناگون و با درجاتی متفاوت هستند. مشکل برخی از آنها به اندازه‌ای است که مانع از پیشرفت آنها و یادگیری سایر مهارت‌های زندگی می‌شود، و مشکل برخی دیگر از آنها با کمی توجه و رسیدگی به موقع، حل می‌شود، و می‌توانند مثل سایر کودکان هم‌سن و سال خود به پیش بروند. به همین دلیل، آنها به روش‌ها و راهکارهای خاص و جداگانه‌ای متناسب با مشکل‌شان نیاز دارند که بهترین پیامد را برای آنها به همراه داشته باشد. در این خصوص، والدین و مربیان می‌توانند با کسب اطلاعات لازم درباره‌ی نوع ناتوانی کودک و روش رویارویی با آن سعی کنند موثرترین و کارآمدترین روش را برای کاستن و حل نارسایی و مشکل کودک برگزینند.

۱۸ □ مشکلات و ناتوانایی‌های یادگیری کودکان

امروزه بازی‌ها، تمرین‌ها، فعالیت‌ها و آموزش‌های گوناگونی برای کاهش و درمان ناتوانایی‌های کودکان در امر یادگیری اصول و مفاهیم ساده اولیه تدوین و تهیه شده‌اند که با مطالعه، بررسی و استفاده از هر یک از آنها می‌توان مشکل کودک را تا حد زیادی، و شاید به طور کلی، از میان برد. در این زمینه، توجه و رسیدگی زود هنگام والدین و مربیان می‌تواند مانع از رشد مشکل و تأثیرگذاری آن بر سایر جنبه‌های زندگی کودک شود.